

УДК 002

P12

Людмила Рабаданова

молодший науковий співробітник

відділу наукової реферативної інформації

Державної науково-педагогічної

бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ РЕФЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розглянуто формування інформаційної культури особистості як функцію реферативної інформації. Наведено компоненти інформаційної культури. Охарактеризовано роль реферативної інформації у подоланні інформаційної перевантаженості особистості та налагодженні соціальної комунікації. Проаналізовано місце реферативної інформації у встановленні наукової комунікації.

Ключові слова: інформаційна культура, реферативна інформація, наукова комунікація, верифікація інформації, інформаційне перевантаження.

Формування інформаційної культури особистості виділяється в даному дослідженні як окрема функція реферативної інформації, оскільки вміщує індикативний елемент, що проявляється через інформацію про невідомі, але релевантні запитам дослідника документи, вказує на їх існування, характеризує певні їх ознаки. В даному контексті, зауважимо про проблематика багатofункціональності реферативної інформації та історичні видозміни її функцій – від орієнтації у інформаційних потоках до аналітичних та гносеологічних рис.

Інформаційно-аналітична діяльність передбачає збір, аналітико-синтетичну переробку інформації, а також подання її у зручній формі (дайджест, довідка, резюме, реферат). Така діяльність може виступати засобом формування інформаційної культури та визначає перехід від оригінальності кожної розвідки до узагальнення об'єктивних наукових висновків по певній тематиці. Таким чином, відбувається перехід від когнітивного до аксіологічного та гносеологічного виміру у дослідженні інформації.

У сучасних умовах зростає кількість накопиченої інформації та її доступність. Водночас, постає проблема ефективного пошуку і раціонального використання інформації. Це пояснює підвищення інтересу до поняття

«інформаційна культура». Дослідженню інформаційної культури присвячено ряд публікацій, що розробляють різні аспекти даного феномену. Науковці аналізують теоретичні основи формування інформаційної культури особистості (Н.І. Гендіна [2-4, 11]), інформаційну культуру як необхідну складову розвитку особистості (І.А. Луговська [6]), деструктивні інформаційні впливи (Є.О. Архипова [1]).

Водночас, необхідно розглянути формування інформаційної культури, як важливу функцію реферативної інформації, яка надає можливість дослідникам певного питання апелювати до інформації у згорнутому вигляді і зменшити часові та інтелектуальні затрати, розширивши при цьому кількість проаналізованих джерел.

Звернення до реферативної інформації виступає одним із засобів підвищення оперативності та продуктивності інформаційно-аналітичної діяльності на етапі пошуку джерел, які необхідні для розкриття обраної тематики. Тобто, по суті реферативна інформація виступає в якості вказівки на необхідні джерела для дослідження, становить вплив на формування інформаційної культури за умови точності і об'єктивності в передачі інформації та повноти відображення положень первинного тексту.

Мета дослідження – висвітлити процес формування інформаційної культури особистості, як провідну функцію реферативної інформації.

Мета статті конкретизується виконанням таких **завдань**:

- проаналізувати процес формування інформаційної культури особистості як функцію реферативної інформації, у світлі мотивації до пошуку та верифікації інформації;
- розкрити роль реферативної інформації у подоланні інформаційної перевантаженості особистості та налагодженні наукової комунікації.

Об'єктом дослідження виступає інформаційна культура особистості у широкому сенсі – як частина загальної культури людини та у вузькому – як оптимальні засоби застосування інформації з метою вирішення практичних та теоретичних задач.

Предметом дослідження є реферативна інформація як засіб формування інформаційної культури особистості.

Розглянемо важливий елемент інформаційної культури – вміння самостійно здобувати інформацію. Звернення користувача до реферативної інформації дозволяє проявити незалежність та розвинути навички інформаційного пошуку нових знань для розроблення тематики дослідження. Адже, реферування полягає у науковому аналізі розвідки та скороченні обсягу інформації при збереженні сутності.

Інформаційна культура також передбачає, що дослідник повинен навчитися основ реферування, що допоможе у обробці інформації. Поряд з фіксуванням фактажу існує потреба у власній інтерпретації чужих розвідок, що сприятиме кращому засвоєнню інформації, яка в них представлена.

Тобто, створення нової інформації на основі доступної виступає особливістю реферування, і також має значення у розвитку інформаційної культури особистості, оскільки безперервне оновлення інформації виступає синонімом інформаційної компетентності.

Оптимальне реферування інформації, що має функцією формування та зростання інформаційної культури суб'єкта характеризується відповідним розвитком особистісних якостей, здібностей та характеристик, які роблять можливою системну і плідну працю з інформаційними джерелами. Відмітимо, важливість мотивації особистості до пошуку інформації. Реферативна інформація може стати в нагоді у формуванні мотивації, через сприяння орієнтації в інформаційних потоках, що має особливе значення під час наукової діяльності.

Інформаційну культуру можна також досліджувати як складову професійної культури особистості. У такому зрізі інформаційна культура розкривається через інформаційну компетентність, як здатності розуміти, коли потрібна інформація та розкривати, віднаходити, оцінювати та ефективно послуговуватися цією інформацією для розв'язання певних питань та проблем.

Традиційно категорія «інформаційна культура» вміщує бібліотечно-бібліографічні знання та вміння, культуру читання та комп'ютерну грамотність. Зауважимо, що оціночні судження стосовно реферативної інформації передбачають глибокі спеціальні знання та вміння аналізувати, але, з іншого боку, полегшують процес підбору інформації, яка необхідна для розкриття конкретної тематики. Використання реферативної інформації у процесі формування інформаційної культури передбачають єдність цих компонентів, а також підвищення мотивації пошуку та верифікації інформації за рахунок її доступності та захисту від надмірного споживання.

Постійне професійне самовдосконалення та розширення світогляду потребує поповнення інформації. Так, підтримання фахівцем високого кваліфікаційного рівня забезпечується культурою мислення та аргументації, що набувається під час аналітичного розбору отриманої інформації. Реферативна інформація може виступати як засобом мотивації пошуку інформації, так і засобом перевірки її достовірності через швидкість опрацювання та відокремлення інформації пріоритетного значення.

Формування інформаційної культури неможливе без інформаційної свободи та творчого підходу. У пошуку інформації не повинно бути єдино можливої, «правильної» відповіді. Сутність даного поняття найкраще розкривається саме через багатоманітність думок та концепцій стосовно певного запитання. Загалом, проблемний підхід до становлення інформаційної культури обов'язково передбачає володіння значною кількістю інформації.

Разом з тим, на сьогодні у інформаційному просторі постає поняття інформаційного перевантаження. Зокрема, феномен інформаційного перевантаження та медіа-маніпуляцій чітко проілюстровано у зв'язку із нинішніми суспільно-політичними обставинами. «Дефіцитом сьогодні є не

технічна сторона отримання інформації, а зміст, синтез знань і більше розуміння тієї інформації, яку ми вже маємо, і обґрунтованість правильного вибору інформації» [6].

Тим не менш, ізоляція та самоізоляція особистості від інформаційних впливів – неприйнятна, оскільки поряд з деструктивною інформацією обмежується позитивна, а повний інформаційний вакуум «значно звужує можливості професійного та особистісного розвитку, знижує якість життя» [1, с. 12]. В цьому випадку розвиток інформаційної культури та реалізація інтелектуальних здібностей особистості є найбільш пріоритетним механізмом протистояння «інформаційній інтоксикації». Критичний аналіз інформації, дозволяє розкрити її соціальний, економічний чи політичний контексти.

Реферативна інформація містить головні змістові аспекти первинного документа, причому представляє їх лаконічно та без власної інтерпретації чи критичних зауважень, що розширює можливості дослідження обраної проблематики через полегшення етапу структурування та узагальнення аспектів, що поставали предметом аналізу. Таким чином, згорнута, але чітка інформація рефератів може стати провідником від усвідомленого вибору предмету розгляду до використання та закріплення дослідженого матеріалу.

Подолання даної проблематики знаходиться у взаємозалежності з рівнем інформаційної культури особистості. Високий рівень інформаційної культури полегшує адаптацію до існування великого масиву різнопланової інформації, що характеризує сучасний інформаційний простір. Уміння особистості правильно висловити свою інформаційну потребу та оперативно знайти і проаналізувати потрібну інформацію забезпечує протидію інформаційному перевантаженню. Використання з цією метою реферативної інформації дозволяє раціоналізувати процес пошуку та систематизації ретроспективної та поточної інформації.

Реферативна інформація становить вплив на розвиток професій, що передбачають постійне оновлення інформації, соціальну і наукову комунікацію (науковці, педагоги, бібліотекарі). Що пов'язано із професійною необхідністю адекватно визначити актуальність певної інформації, здійснити її ефективний пошук і аналіз. Тобто, становлення професійної інформаційної культури та компетентності особистості також пов'язані з використанням реферативної інформації, оскільки її застосування дозволяє «забезпечити освіту впродовж життя, яка повинна стати способом і стилем суспільно-індивідуального буття людини в інформаційному суспільстві» [10, с. 31].

Крім того, в процесі міжособистісної та наукової комунікації кожен з учасників одержує нову інформацію, яка формується через додання до неї нового смислу залежно від ролі даної інформації для учасників спілкування. Таким чином, використання реферативної інформації дозволяє розглянути велику кількість матеріалу та відібрати необхідний фактаж, що є важливою умовою для розвитку комунікативних вмінь щодо обміну інформацією. Зрештою, комунікативна майстерність виступає важливою рисою для

високого рівня інформаційної культури, та є показовою в контексті впливу на неї застосування реферативної інформації.

Кількість інформації у сучасному суспільстві постійно зростає. У зв'язку з цим науковці частіше починають роботу зі знайомства з реферативною інформацією, а не з першоджерелами, що дозволяє їм зорієнтуватися, отримати доступ до великої кількості найменувань та здійснити як поточний аналіз, так і ретроспективний. Причому, ретроспекція може охопити значний часовий проміжок, що розширює можливості дослідження.

В процесі формування інформаційної культури особистості повинно бути створено комфорт і доступність пошуку. Адже у зв'язку з великою кількістю інформації та її постійним оновленням постає необхідність прагматичного підходу до цього питання. Бібліотеки та освітні заклади виступають головними провідниками у створенні інформаційного простору, що містить як мотивацію до самостійного пошуку інформації, так і допомогу у її віднайденні та використанні.

Спілкування у формі діалогу видається найбільш продуктивною формою взаємодії бібліотекаря чи педагога і читача або учня. Індивідуальне консультування повинно супроводжувати передачу інформації в різних відділах бібліотеки та під час викладання різних предметів. Водночас, інноваційні технології та комп'ютерна компетентність є важливими складовими процесу становлення інформаційної культури.

В даному контексті, реферування інформації може поєднувати традиційність у забезпеченні доступу до інформації та відкритість до нового у пошуку інформації. Наприклад, через доступність інформаційних ресурсів, що представляють реферативну інформацію через автоматизовану систему.

Загалом, реферативна інформація також виступає засобом наукової комунікації, оскільки сприяє повноцінному обміну думками, ідеями та концепціями та доступності передових досягнень науки для вирішення відповідних інформаційних завдань. Реферативні бази даних характеризуються повнотою відображення нової інформації, і тому не лише дозволяють користуватись гнучкою пошуковою системою, але й відображають картину поточного стану науки в країні.

Тому формування інформаційної культури особистості та розвиток науки і наукової комунікації між дослідниками виступають важливими функціями реферування інформації. Сучасні тенденції наукової комунікації передбачають широке використання інформаційно-комунікаційних технологій. І реферативна інформація впливає на даний процес у площині розповсюдження наукової інформації та налагодження доступу до неї.

Якісна реферативна інформація забезпечує створення як інформаційного стабільного розвитку суспільства, так і формування індивідуальної інформаційної культури. Реферування наукових документів передбачає в подальшому оглядово-аналітичну та прогностичну роботу з ними. Ця діяльність дозволяє оптимізувати науково-інформаційну культуру особистості через виконання інтелектуальних завдань під час пошуку

інформації, її аналізу, комплектуванню необхідної та створення нової теоретичної та прикладної інформації.

Процес формування інформаційної культури виявляється через характерний «ступінь залученості індивіда в інформаційні процеси, його бажання і можливість отримувати цю інформацію, тобто порівнювати, співставляти, виявляти рушійні сили» [5, с. 137]. Тому, інформаційна культура особистості починає вмщувати поняття оперативного ознайомлення та ефективного обміну новітніми науковими здобутками, що дозволяє говорити про утворення наукової спільноти.

Постійне оновлення реферативної інформації представляє актуальні дослідження з певної спеціалізованої галузі та суміжних до неї сфер, надаючи доступ до необхідної інформації та можливість наукової дискусії дослідникам. Досягнення високого рівня інформаційної культури через опрацювання реферативної інформації відбувається через поширення знань та вирішення таких важливих проблем у дослідників, як «пошук, відбір і систематизація джерел інформації; компенсація наслідків розсіювання інформації; подолання міжмовних бар'єрів» [9, с. 26].

Формування інформаційної культури виступає функцією реферативної інформації у сенсі здобуття практичних навичок інформаційно-пошукової діяльності. Через використання реферативної інформації відбувається навчання аналізу і синтезу наукових та учбових документів на основі інтелектуалізованих та формалізованих способів роботи з текстами. Що теж впливає на утворення на основі існуючих даних утворювати нові, що сприяє також творчому підходу до підвищення рівня інформаційної культури.

Для того, щоб реферативна інформація мала своє функцією формування інформаційної культури, як засобу наукової комунікації необхідне дотримання оперативності її виходу в реферативних базах і відповідно, застосовування науковцями для ознайомлення з актуальними дослідженнями в обраній сфері. Об'єктивний погляд на задану проблематику визначає оперативна інформація з різних джерел, з тим що одна й та сама інформація може бути інтерпретована різноманітним чином. Процес оцінки певної події чи явища відбувається в залежності від таких «фільтрів» інформації, як освіта, країна проживання, соціальний статус і середовище, ідеологічні погляди.

Наявна потреба існування відкритого доступу до комп'ютерних баз реферативної інформації, що можна налагодити незалежно від стану науково-видавничої діяльності в країні. Зазначимо також, що більш широка співпраця джерел реферативної інформації на міжнародному рівні представить реферативну інформацію, як таку, що не лише формує інформаційну культуру особистості, але й підвищує рівень її розвитку.

Результативність процесу становлення інформаційної культури значним чином залежить від якості реферативної інформації, що визначається через глибину висвітлення сутності об'єкта вивчення, його особливостей, отриманих висновків і результатів. Особливістю реферативної інформації виступає в даному випадку те, що її головна мета передати сутність

первинного документа, хоча й за використання методів перефразування та інтерпретації.

Під час створення реферативної інформації використовується ряд методів згорання інформації, що можуть привносити до тексту вторинного документа елемент суб'єктивізму. Реферативна інформація є не лише віддзеркаленням документів-першоджерел, але містить «основні проблеми і тенденції у їх розв'язанні» [12, с. 13]. Тобто, відбувається не лише розкриття предмету дослідження, але й проблемний аналіз, що об'єктивно відображає різноманітні точки зору та гіпотези. Водночас, даний аналітичний розбір не містить критичних суджень і узагальнений таким чином, щоб користувачі, на яких розрахована інформація «самі могли зробити необхідні для своєї роботи висновки» [12, с. 14].

Інформаційна культура зростає від потенціальної можливості реферативної інформації розширити наукові пізнання дослідника стосовно гіпотез та термінів, які стосуються обраної тематики. «Вивчення будь-якого наукового тексту потребує уміння визначати інформаційну цінність його окремих елементів, а саме, термінів як основних структуроутворюючих та змістовних компонентів» [7, с. 31].

Категорії, що мають високу інформаційну ємність дозволяють максимально повно відобразити сутність першоджерела, що і виступає завданням реферативної інформації. Причому дослідники враховують семантичну адекватність і семантичну еквівалентність реферативної інформації відносно первинного документу [7]. Під семантичною адекватністю розуміється відповідність за сенсом, а під еквівалентністю – присутність всієї інформації, що є у першоджерелі. Останній критерій виступає гіпотетичним, оскільки реферативна інформація все ж є згорнутим варіантом повного тексту.

Відмітимо також, що реферативна інформація дозволяє досліднику здійснити прогнозування, планування і організацію інформації, оскільки реферативні бази даних, що мають відповідні показники авторитетності та якості видань збирають розсіяні статті у вузькі тематичні галузі. Ці процеси взаємопов'язані з сутнісними компонентами інформаційної культури, які представляють систему знань і вмінь, що забезпечують самостійний пошук інформації, вміння виділяти необхідну інформацію із загального потоку, вміння порівнювати та критично відноситися до джерела інформації [5].

Отже, процес формування інформаційної культури особистості як функції реферативної інформації відбувається через мотивацію до пошуку інформації, її критичне осмислення та верифікацію під час аналізу дослідника та циркуляції між суб'єктами. В свою чергу, становлення високого рівня індивідуальної інформаційної культури, через використання реферативної інформації, виступає одним з шляхів подолання маніпулятивного та деструктивного впливів інформації, засобом протистояння інформаційному перевантаженню.

Формування та підвищення інформаційної культури особистості взаємопов'язано з доступністю та якістю інформації з якомога більшого кола

джерел. Також важливо, що наукова та міжкультурна комунікація дозволить здійснити міжнародний обмін науково-технічною інформацією та охопити досліднику певну проблематику через останні розвідки вчених з різних країн світу. Тому, перспективою подальшого дослідження може виступати розробка методології підвищення якості реферативної інформації та розвитку реферативних вітчизняних баз даних з метою ширшої співпраці з іноземними реферативними базами.

Lyudmila Rabadanova

Junior Researcher

Department of scientific reference information

V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical

Library of Ukraine

FORMATION OF INFORMATION CULTURE PERSONALITY AS IMPORTANT FUNCTION REFERENCE INFORMATION

Considered formation personal information culture as a function of reference information. Shows the components of an information culture. Characterized the role of abstracts in overcoming information overload establishing identity and social communication. Place of abstracts analyzed to establish the scientific communication.

Keywords: information culture, abstract information, scientific communication, verification of information, information overload.

Людмила Рабаданова

младший научный сотрудник

отдела научной реферативной информации

Государственной научно-педагогической

библиотеки Украины им. В. А. Сухомлинского

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ КАК ВАЖНАЯ ФУНКЦИЯ РЕФЕРАТИВНОЙ ИНФОРМАЦИИ

Рассмотрено формирование информационной культуры личности как функцию реферативной информации. Приведены компоненты информационной культуры. Охарактеризована роль реферативной информации в преодолении информационной перегруженности личности и налаживании социальной коммуникации. Проанализировано место реферативной информации в установлении научной коммуникации.

Ключевые слова: інформаційна культура, реферативна інформація, научна комунікація, верифікація інформації, інформаційна перевантаження.

Література

1. Архипова Є.О. Медіаосвіта в контексті захисту людини від деструктивних інформаційних впливів / Є.О. Архипова // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: філософія, психологія, педагогіка : [зб. наук. праць]. – Київ: Політехніка, 2012 – №2(35) – с. 11-17
2. Гендина, Н.И. Концепция формирования информационной культуры личности: опыт разработки и реализации [Текст] / Н.И. Гендина // Открытое образование. – 2005. – №6. – С.74-82.
3. Гендина Н.И. Концепция информационной культуры личности и международные стандарты информационной грамотности: гуманитарный подход / Н.И. Гендина // Известия международной академии наук высшей школы. – 2004. - №4 (30). – С. 191-204.
4. Гендина Н.И. Информационная грамотность или информационная культура: альтернатива или единство / Н.И. Гендина // Международная конференция в Санкт-Петербурге 23-25 июня 2004 г. «Программа ЮНЕСКО «Информация для всех»: Всеобщий доступ к информации [Электронный ресурс]: Материалы конф. – Электрон. дан. - М.: Центр ПИК, 2004. - 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).
5. Жаркова Г.А. Комплексные подходы к развитию информационной культуры личности / Г.А. Жаркова // Право и образование. – Москва, 2012. – с. 131-138
6. Луговська І.А. Формування інформаційної культури як складова розвитку особистості / І.А. Луговська // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – Луганськ, 2012 – №4(51) – с. 49-54
7. Коханова Ірина. Реферування документів як затребувана сфера інформаційної діяльності [Текст] / І.О. Коханова // Вісник Книжкової палати, 2009. т.№ 2.- С. 31-32
8. Макишева В.А. Формирование основ информационной культуры личности / В.А. Макишева // Одаренный ребенок. – Москва, 2010. – № 6. – с. 111-114
9. Плющ М.А. Развитие реферативных журналов как средства научной коммуникации: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. техн. наук: спец. 05.25.05 / Плющ Максим Андреевич. – Москва, 2006. – 28 с.
10. Сташенко М.О. Інформаційна культура як фактор професійного розвитку педагогів / М.О. Сташенко // Педагогічний пошук. – Луцк, 2010. – с. 30-32

11. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины [Текст] / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, Г.А. Стародубова, Ю.В. Уленко. – М.: Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.
12. Яценко О.М. Укладання оглядових документів : практ. посібник / О.М. Яценко; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім.. В.О. Сухомлинського. – К. : Нілан-ЛТД, 2011. – 84 с.